

Notitie

Wel of geen vrije keuze bij aanbesteding gratis schoolboeken ?

In de discussie over de verstrekking van gratis schoolboeken staan tot nu toe de volgende standpunten tegenover elkaar.

Eenzijds de Staatssecretaris van onderwijs, zij stelt dat bij de aanbesteding van schoolboeken de school het recht heeft om de boektitels voor te schrijven en daarmee is deze keuzevrijheid van de scholen behouden. De stellingen worden onderbouwd met referentie aan in eerste instantie de landsadvocaat en NIC/BMC en in tweede instantie het directoraat-generaal interne markt van de Europese Commissie en mr. Pijnacker Hordijk.

Anderzijds de Educatieve Uitgeverijen (vertegenwoordigd in de GEU), die via een tweetal adviezen van Stibbe advocaten met goede en gedegen argumenten de bewering van de Staatssecretaris bestrijden.

De vrije keuze blijft echter niet behouden als scholen aanbesteden op de wijze die de Staatssecretaris aangeeft. Stibbe stelt terecht dat aanbesteden op de wijze die de Staatssecretaris voorstaat, leidt tot niet geringe problemen voor de scholen.

De **vrije keuze** van schoolboeken in een Europese aanbesteding blijft echter **wel behouden**, als de aanbesteding anders wordt ingestoken dan de wijze die de Staatssecretaris aangeeft.

Deze notitie geeft een uiteenzetting van de zwakten in de redenering van de Staatssecretaris, het alternatief – dat nog niet eerder in de politieke discussie is uiteengezet – waardoor de vrije keuze toch behouden blijft en de voordelen van Europees aanbesteden. Dinsdag 27 mei 2008 wordt het wetsvoorstel in de Eerste Kamer behandeld.

Relevante stukken

- *Kamerstukken II, 2007/08, 31 325, nr. 6, p. 5;*
- Memo Stibbe Advocaten namens GEU d.d. 22 februari 2008;
- Reactie Brief van Staatssecretaris aan Tweede Kamer d.d. 26 februari 2008;
- Memo Stibbe Advocaten namens GEU d.d. 4 maart 2008;
- Reactie Brief van Staatssecretaris aan Tweede Kamer d.d. 11 maart 2008;
- *Kamerstukken I, 2007/08, 31 325, C, p.7 t/m 13 (MvA I);*
- Richtlijn 2004/18/EG;
- Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten (Bao);
- Interpretatieve mededeling 2006/C 179/02 van de Europese Commissie;

- *Consultatiedocument, Voorstel voor de inhoud van de uitwerkingsregelgeving van het wetsvoorstel aanbestedingswet*, 15 december 2007, Ministerie van Economische Zaken.

Analyse

De aanschaf van gratis schoolboeken is voor de gemiddelde school dusdanig van omvang dat deze valt onder de Europese aanbestedingsplicht.

Stibbe advocaten poneert in haar 1^e memo twee stellingen die kort samengevat erop neerkomen dat een school/docent als gevolg van de Europese aanbestedingsplicht bij de verstrekking van gratis schoolboeken niet vrij is in de keuze van de schoolboeken. Stibbe baseert deze stellingen op de door de Staatssecretaris voorgestelde aanbesteding via onder andere de “distributiefiguur” en heeft zonder meer een zeer terecht punt van kritiek.

De Staatssecretaris reageert daarop in haar 1^e brief door wederom te verwijzen naar de “distributiefiguur” als mogelijke constructie om de vrije keuze te waarborgen, ten onrechte..... zoals ook blijkt uit het standpunt van het directoraat-generaal Interne Markt van de Europese Commissie (verder aangeduid als “directoraat-generaal”), waarover later meer.

In de 2^e memo van Stibbe houdt Stibbe een feilloos betoog tegen de stelling van de Staatssecretaris. De eindconclusie dat de vrije keuze niet is gewaarborgd in de laatste zin van dat betoog vindt volledige steun in dat betoog en is in dat licht bezien helemaal juist, ware het niet dat het betoog voorbij gaat aan de oplossingsrichting die later in dit document wordt geschetst.

In een 2^e reactiebrief onderbouwt de Staatssecretaris haar bewering dat de vrije keuze is gewaarborgd met een weinig overtuigende referentie aan een advies van de landsadvocaat en een aanbestedingsvariant van NIC/BMC. Beide referenties zijn niet nader toegelicht en zijn evenmin toegevoegd. Dat laatste benadrukt dat aan de overtuigingskracht van deze beide referenties mag worden getwijfeld. Immers indien daarin overtuigingskracht was vervat, dan is het onbegrijpelijk dat de Staatssecretaris deze niet heeft toegevoegd / gedetailleerd heeft uiteengezet en daarmee zekerheid heeft geschapen.

De twijfel over de houdbaarheid van de stellingen van de Staatssecretaris wordt nog eens benadrukt door het gestelde in de Memorie van Antwoord aan de Eerste Kamer. In de Memorie refereert de Staatssecretaris aan nader ingewonnen advies bij aanbestedingsexpert Pijnacker Hordijk en het directoraat-generaal. Was het niet logisch geweest indien het advies van de landsadvocaat enerzijds en de variant van NICB/BMC anderzijds een sluitende redenering behelst, deze gewoon te openbaren? Schijnbaar was het toch nodig om meer, ander en/of zwaarder geschut in te zetten!

Volgens de Staatssecretaris (MvA I, p. 8) is gezien de “bijzondere context” het directoraat-generaal van mening dat scholen het onderwerp van de overheidsopdracht mogen vaststellen door vermelding van de specifieke boektitel(s). Verder zou het directoraat-generaal dit ook in andere landen hebben geaccepteerd. Om te beginnen zij opgemerkt dat het directoraat-generaal geen wetgevende macht heeft.

Verder verdienen nog twee kanttekeningen aandacht: de gestelde acceptatie door het directoraat-generaal in andere landen is aanbestedingstechnisch niet zo relevant. Het is immers niet zo dat het directoraat-generaal tegen elke aanbesteding waar onregelmatigheden inzitten ageert. Het zijn meestal marktpartijen (leveranciers) die ageren tegen onregelmatigheden in Europese aanbestedingen. Belangrijker is in dat kader de à contrario conclusie die uit dit argument voortvloeit: als het directoraat-generaal aangeeft het voorschrijven van schoolboektitels in andere landen te accepteren, dan impliceert dit dat het voorschrijven van boektitels in de ogen van het directoraat-generaal blijkbaar niet rechtens is, maar een mogelijke schending van de aanbestedingsregels, waar het directoraat-generaal tegen zou kunnen ageren, maar om moverende reden niet tegen optreedt.

De tweede kanttekening is nog belangrijker: het directoraat-generaal hanteert blijkens de woorden van de Staatssecretaris het criterium “bijzondere context” als toelaatbare grond om de voorschriften inzake technische specificaties niet te hoeven toepassen. Als het criterium “bijzondere context” een valide reden is om de voorschriften inzake technische specificaties bij aanbestedingen te mogen negeren, dan moet dat zijn grondslag vinden in de betreffende regelgeving. Richtlijn 2004/18/EG – die in Nederland is omgezet in het Besluit aanbestedingsregels voor overheidsopdrachten (kortweg: Bao) – zou dan een uitzonderingsgrond voor een “bijzondere context” moeten bevatten. De term “bijzondere context” komt echter niet in de Richtlijn, noch in het Bao voor, niet in de overwegingen, en al helemaal niet in de beide relevante artikelen 23 Richtlijn en 23 Bao. De interpretatie van het directoraat-generaal vindt ook elders in het gemeenschapsrecht geen steun. Dit in tegenstelling tot de interpretatieve mededeling 2006/C 179/02 van de Europese Commissie in 2006, waarover later meer.

Volgens artikel 23 van het Bao mag een aanbestedende dienst (lees: school) expliciet geen melding maken van een bepaald fabrikaat, een bepaalde herkomst en/of werkwijze, tenzij dat is gerechtvaardigd omdat het niet mogelijk is om op basis van functionele eisen te komen tot een voldoende nauwkeurige en begrijpelijke omschrijving van het in te kopen lesmateriaal. Deze harde uitzonderingsgrond doet zich niet voor: het is mogelijk om op basis van functionele eisen het lesmateriaal eenduidig te beschrijven. In de meest simpele vorm luidt die eis dat een leerling op basis van het lesmateriaal gedurende een bepaalde leergang van kennisniveau A naar kennisniveau X moet kunnen worden gebracht. Verder is voor de discussie van belang dat uitzonderingen volgens vaste jurisprudentie restrictief dienen te worden uitgelegd.

Bijzonder is dat het directoraat-generaal de distributievariant van de Staatssecretaris niet ondersteunt en terecht aangeeft dat te allen tijde sprake is van een levering. Alleen al om die reden gaat de redenering van de distributievariant niet op. Los van het feit dat, zelfs al zou de distributievariant opgaan, artikel 23 dan nog steeds onverkort van toepassing is. Sterker nog, zelfs als de distributievariant in lijn met het betoog van de Staatssecretaris als 2B dienst aanbesteed zou worden, dan geldt onder dit verlichte 2B regiem weliswaar slechts nog één dwingendrechtelijk aanbestedingsartikel, maar laat dat nou net artikel 23 inzake de technische voorschriften zijn.

Dan kom ik nu toe aan citaten uit het advies van Pijnacker Hordijk zoals aangehaald door de Staatssecretaris. Bijzonder is dat de Staatssecretaris niet het integrale sluitende en overtuigende advies van Pijnacker Hordijk openbaart. In plaats daarvan komt zij met fragmenten uit diens advies. Eventuele mitsen en maren die niet zelden

aan dit soort adviezen zijn gekoppeld, zijn aldus niet kenbaar en dat ondermijnt de overtuigingskracht van de fragmenten. Pijnacker Hordijk stelt dat hoewel de Nederlandse Grondwet geen voorrang heeft boven het gemeenschapsrecht en het Handvest formeel niet bindend is, moet worden aangenomen, dat de hoogste gemeenschapsrechter zich rekenschap zal geven van het belang van het grondrecht van vrijheid van onderwijs. Dit is nogal een aanname (sic...!). Doorgaans spreekt de rechter recht op basis van de regel dat hogere regelgeving boven lagere regelgeving gaat. Niet valt in te zien waarom de rechter in dit specifieke geval zou acteren in de zin zoals Pijnacker Hordijk beweert. Als de Europese wetgever de mening zou zijn toegedaan dat voor een “bijzondere context” als de aanschaf van schoolboeken een uitzonderingsgrond zou moeten worden gemaakt op de Europese aanbestedingsplicht, dan had het op de weg van de Europese wetgever gelegen om hetzij een specifieke uitzonderingsgrond te maken voor schoolboeken in het bijzonder of een algemene uitzondering te maken voor een “bijzondere context”. Dit is evenwel niet gebeurd. De in het fragment geciteerde aanname is dan ook niet overtuigend.

In een ander fragment uit het advies van Pijnacker Hordijk wordt gesteld dat voor zover er al sprake zou zijn van de distributievariant hier sprake is van een ‘2B dienst’, zo’n opdracht niet vooraf hoeft te worden aangekondigd en niet in concurrentie hoeft te worden aanbesteed. Deze stelling dient aanzienlijk te worden genuanceerd. De Europese aanbestedingsregels zijn een uitwerking van de beginselen van het EU verdrag. Boven de aanbestedingsdrempels dienen opdrachten aanbesteed te worden volgens deze Europese aanbestedingsregels. Onder de drempels dienen overheidsopdrachten aanbesteed te worden met in achtneming van de beginselen van het EU verdrag. In dat kader heeft in 2006 de Europese Commissie een officiële interpretatieve mededeling gedaan (2006/C 179/02), die – in lijn met vaste jurisprudentie – er op neer komt dat ook onder de drempelbedragen overheden transparant moeten aanbesteden, in die zin dat een Europese gegadigde die wenst mee te dingen naar een overheidsopdracht, hiertoe ook in de gelegenheid dient te worden gesteld. Deze verplichting om transparant aan te besteden onder de aanbestedingsdrempels is ook voorzien in het nieuwe Besluit aanbestedingen zoals thans in de maak in het kader van de nieuwe Aanbestedingswet. Het is binnen de aanbestedende diensten op grond daarvan heden ten dage steeds meer gebruik om opdrachten onder de drempelbedragen tijdig op hun website te publiceren zodat in ieder geval in het licht van het transparantiebeginsel enige mate van bekendheid aan te vergeven opdrachten wordt gegeven, zodat elke gegadigde leverancier zich daartoe kan aanmelden. Niet valt in te zien waarom om maar wat te noemen Deutsche Post als pilot-case voor de Nederlandse markt geen interesse zou hebben voor het distributeurschap van schoolboeken, of minder groots, de boekhandel in een grensgemeente in België zou ook geïnteresseerd kunnen zijn. In die gevallen is een volstrekt onderhandse aanbesteding zoals Pijnacker Hordijk insinueert niet zonder risico’s voor een aanbestedende school. Bovendien, zoals hierboven reeds is betoogd, zijn, hoewel er in het geval van een 2B dienst slechts een relevant artikel (23) in het Europees aanbestedingsrecht van toepassing is, juist de voorschriften inzake technische specificaties van dat art. 23 hier onverkort van toepassing.

In een volgend fragment uit het advies van Pijnacker Hordijk wordt het argument “onderwijskundige eisen” gehanteerd. Dit lijkt analoog aan dat van de “bijzondere context”, zoals gebezigd door het directoraat-generaal, maar is toch van een heel andere orde. Uit de wijze waarop de Staatssecretaris refereert aan de “bijzondere context”, zoals gebezigd door het directoraat-generaal, kan hier nauwelijks iets anders

in gelezen worden dan dat deze “bijzondere context” een grond is voor een uitzondering op de voorschriften inzake technische specificaties. In het fragment uit het advies van Pijnacker Hordijk is daarentegen sprake van de omstandigheid dat het hier geen “technische specificaties” betreft, maar “onderwijskundige eisen”. Daarmee wordt een geheel nieuw element in de Europese aanbestedingsregels geïntroduceerd, namelijk een niet in de regelgeving opgenomen soort eisen die nu ze niet in de regelgeving zouden zijn opgenomen, kennelijk ook niet onder het regiem van die regelgeving vallen (sic...!). Het betekent in ieder geval, zo deze redenering juist zou zijn, dat de deur open staat voor aanbestedende diensten om telkens met nieuwe begrippen te komen teneinde een eis die betrekking heeft op de te leveren dienst, niet binnen de “voorschriften betreffende aanbestedingsstukken en technische specificaties” te laten vallen. Analoog daaraan zou bijvoorbeeld een aanbestedende gemeente de voorschriften inzake technische specificaties kunnen ontlopen door te stellen dat bepaalde voorschriften geen technische eisen zijn maar “gemeentelijke eisen” of een muziekschool zou kunnen spreken van “muzikale eisen”. Dit is ongeloofwaardig. Bovendien geldt ook hier: de aanbestedingsregelgeving maakt geen uitzondering voor “onderwijskundige eisen”. Verder is ook onbegrijpelijk zo dit argument al een sterk, voldoende valide en sluitend argument zou zijn, dat de Staatssecretaris andere zwakke fragmenten uit de adviezen van het directoraat-generaal en Pijnacker Hordijk hanteert. Immers, waarom zwakke argumenten gebruiken als er een sterk argument zou zijn dat boven elke twijfel is verheven?

Last but not least: voorafgaand aan de referte van losse fragmenten uit de adviezen van het directoraat-generaal en Pijnacker Hordijk is het helemaal onbegrijpelijk, zo deze adviezen sterk en overtuigend zouden zijn, dat de Staatssecretaris haar betoog begint met de opmerkelijke mededeling: “uiteindelijke zekerheid over de betekenis van deze Europese aanbestedingsregelgeving voor het inkopen van lesmateriaal kan slechts worden gegeven door een nationale of Europese rechter”. Een overbodige opmerking indien er geen sprake zou zijn van gerede twijfel aan de juistheid, althans de validiteit in rechte, van de geciteerde fragmenten van het directoraat-generaal en Pijnacker Hordijk.

Desondanks keuzevrijheid blijft behouden

Hoe onwaarschijnlijk het ook is dat aanbesteden in de redenering van de argumentatie van de Staatssecretaris de rechterlijke toets kan doorstaan, de Staatssecretaris heeft wel gelijk dat bij een Europese aanbesteding van schoolboeken de scholen de vrije keuze van boeken kunnen blijven behouden.

Het is dan van belang dat scholen de aanbestedingsprocedure juist insteken. Een juiste weg voor een aanbesteding volgens de aanbestedingsregels is de volgende.

Een school dient in een aanbesteding van de (distributie van) schoolboeken aan te geven welke eisen zij aan de leverancier en het te leveren product of dienst stelt. De eisen die gesteld worden aan de leverancier heten selectiecriteria en zijn in deze discussie nu niet relevant. De eisen die gesteld worden aan het product of de dienst bestaan uit minimumeisen waar alle aanbiedingen tenminste aan moeten voldoen om te kunnen meedingen en eisen die naarmate ze beter worden ingevuld maken dat een aanbod beter is. Dit zijn de zogenaamde gunningcriteria. Door een juiste keuze van de

gunningcriteria is aanbestedende school wel degelijk in staat vrijelijk te kiezen welke titels zij zal aanschaffen.

Voorkomende gunningcriteria bij de aanbesteding van schoolboeken, die naar mijn mening in ieder geval gebruikt zullen worden, zijn ten eerste de kwaliteit van de leerstof in het boek / de leermethode, ten tweede de mate waarin de leerstof in het boek aansluit bij het beoogde onderwijs (voor zover dat niet hetzelfde is als de kwaliteit) en ten derde de prijs. De prijs is hoe dan ook mede bepalend, al is het maar omdat de prijs nooit volstrekt irrelevant is. Een enkel leerboek van 1000 Euro, hoe goed ook, lijkt mij onacceptabel voor het middelbaar onderwijs. De school kan aan de eerste twee gunningcriteria hoge waarde hechten en daardoor deze zwaar laten meewegen in de beoordeling van de keuze van het lesmateriaal. Anders dan tot nu gebruikelijk mag een school alleen niet langer vooraf een titel voorschrijven. En dat is ook niet nodig. De praktijk tot op heden is dat aan bepaald lesmateriaal wegens tevredenheid van de school gewoontegetrouw wordt vastgehouden, of dat een vakgroep overstapt op een ander boek, nadat dit al dan niet op initiatief van een uitgever onder de aandacht is gekomen van de betreffende vakgroep.

Het aanbestedingsrecht eist dat alle verkopers van boektitels gelijkwaardige kansen krijgen. Door het uitschrijven van een aanbesteding moet in beginsel ieder volwaardige leverancier de kans krijgen om het door hem in de markt te brengen lesmateriaal te laten beoordelen op geschiktheid voor de betreffende school. Dit betekent wel dat als er meerdere gekwalificeerde aanbieders zijn, een school de aanbiedingen van die aanbieders ook moet beoordelen. Die beoordeling kan de school delegeren aan de docenten van elk specifiek vakgebied, die dan in het kader van de aanbesteding beoordelingscommissie worden genoemd. Een school krijgt dan wel per vak en misschien zelfs per schooltype een beoordelingscommissie. Maar dit zal niet echt wezenlijk verschillen van de reeds bestaande praktijk: docenten wiskunde stemmen ook nu binnen een school het onderwijs op elkaar af en bepalen ook nu gezamenlijk welk lesmateriaal voor hun vak wordt gehanteerd.

Het verschil zit hem erin dat elke vakgroep bij aanbesteding alle aangeboden boeken objectief zal moeten beoordelen. Natuurlijk is volstrekte objectiviteit in deze niet mogelijk, maar door docenten eerst individueel te laten beoordelen en vervolgens deze beoordeling in vergadering bijeen om te zetten in een gemotiveerd eindoordeel en daar proces verbaal van op te maken wordt in ieder geval voorzien in een transparante methode. Uit het vereiste dat het eindoordeel gemotiveerd moet kunnen worden en dat zonodig de school helderheid moet verschaffen naar de markt over de verschillende eindoordelen, maakt dat scholen/ vakgroepen de beoordeling niet tot een schijnvertoning kunnen maken. Door bovendien de beoordeling van de kwaliteit van het boek te scheiden van minder subjectieve factoren als de prijs en de prijzen pas te openbaren nadat de kwaliteitsbeoordeling heeft plaatsgevonden kan toch worden voldaan aan de vereisten die het aanbestedingsrecht daar aan stelt.

Het voorgaande werpt natuurlijk het argument op dat voorgaande methode nooit helemaal objectief is en per definitie subjectieve kenmerken in zich meedraagt en dat daardoor de deur voor juridische procedures wordt opengezet. Dat is gedeeltelijk juist. Er zijn relatief weinig aanbestedingen, behalve o.a. als alleen op prijs wordt gegund, die louter objectieve gunningcriteria kennen. Met name als afgewezen aanbieders het gevoel hebben dat de procedure naar hen toe onzorgvuldig is geweest, dat er sprake is geweest van een schijn-aanbesteding en/of dat op voorhand de keuze van de

leverancier reeds vast stond zijn juridische procedures doorgaans te verwachten en bieden dan ook een gereede kans van slagen. Een zorgvuldig uitgevoerde aanbesteding zoals hierboven op hoofdlijnen beschreven maakt de kans op procedures heel klein.

Voor de goede orde: de voorgestelde methodiek, die er op neer komt dat een open vraag wordt beoordeeld, wordt in de aanbestedingspraktijk regelmatig toegepast in onder andere design & construct opdrachten (onder andere bij infrastructurele werken bijvoorbeeld op basis van UAV-GC 2005). Inschrijvers beantwoorden de vraag aan de markt door een aanbod en de aanbestedende dienst zal op basis van vooraf kenbaar gemaakte criteria, de winnende inschrijving bepalen. Juist onder de design & construct vorm kunnen aanbiedingen inhoudelijk nogal uiteenlopen waardoor de beoordeling ervan deels subjectieve elementen bevat. Deze subjectieve elementen dienen in het kader van een zorgvuldige aanbesteding zo transparant en objectief mogelijk te worden beoordeeld op basis van vooraf geopenbaarde criteria.

Voordelen aanbestedingsplicht

Begrijpelijk is dat voorgaande methode scholen onwennig en complex overkomt en alleen al om die reden is het niet onbegrijpelijk dat de Europese aanbestedingsplicht op bezwaren kan stuiten. Toch heeft de Europese aanbestedingsplicht ook een aantal - in de politieke discussie tot nu toe onbelichte - voordelen.

Positief element van aanbesteden (voor schoolbesturen) is het volgende. Door de aanbestedingsplicht professionaliseert de inkoop van schoolboeken. De thans jaarlijkse intern gevoelige discussie over de keuze van schoolboeken wordt geobjectiveerd doordat argumenten van docenten/vakgroepen voor de boekkeuze worden geobjectiveerd. Scholen en docenten worden gedwongen vooraf na te denken over de eisen die aan de boeken per vakgebied worden gesteld. Daarnaast zal nagedacht moeten worden over acceptabele prijs/kwaliteitverhoudingen bij boeken. Docententeams zijn in beginsel vrij in de keuze van boeken, maar kunnen niet in onbeperkte vrijheid gaan voor het in hun ogen ideale boek. Waar in het verleden ouders klaagden over de hoge schoolboekenprijzen maar toch maar moesten aanschaffen wat de school voorschreef, worden onder de aanbestedingsplicht docenten / de school binnen de vastgestelde financiering afgerekend op hun keuze: een duurder pakket aan boeken dan de budgettaire € 403 Euro¹ komen voor rekening van de school. Scholen krijgen een beter prijs/kwaliteitsbewustzijn en maken daarin keuzes voor eigen rekening.

Dan niet in de laatste plaats wil ik er op wijzen dat Europees aanbesteden leidt tot een nieuw dynamiek op de markt voor schoolboeken. Boekenprijzen zullen niet meer universeel landelijk worden vastgesteld, maar de leverancier of dit nu een uitgever of een distributeur is, zal zelf per boek en per klant moeten nadenken wat het marktaandeel bij deze klant hem waard is. Een inschrijving bij een nieuwe school in een groeigemeente kan reden zijn om nu laag in te schrijven in de verwachting dat het leerlingaantal de komende jaren explosief stijgt en daarmee de afzet.

Verder blijkt ook bij andere aanbestedingen dat niet zelden de zittende leverancier, bang om een bestaande klant en daarmee marktaandeel te verliezen onder de druk

---

¹ Dit bedrag is onjuist, maar is per abuis in het advies blijven staan. Het juiste bedrag bedraagt € 316.

Brouns Juristiek

van concurrentie in de aanbesteding niet zelden bereid is tot scherpe aanbiedingen en aanbiedt onder de oude prijs teneinde de concurrentie voor te blijven en de aanbesteding op prijs te winnen.

Het zou mij niet verbazen dat de Europese aanbestedingsplicht voor uitgevers van de, Europees gezien relatief dure, Nederlandse schoolboeken een belangrijke incentive vormt om de, prijzen voor Nederlandse schoolboeken in neerwaartse zin te herzien en meer in lijn te brengen met de schoolboekenprijzen elders in Europa.

Maastricht, 25 mei 2008

mr. ir. M.P.C. Brouns